

Ο διαχρονικός στοχαστής, ο οικουμενικός λογοτέχνης, ο μεγάλος Έλληνας... πιο επίκαιρος από ποτέ!

Νίκος Καζαντζάκης

5.000 λέξεις του δεν υπάρχουν στα λεξικά

«Ο Καζαντζάκης σηματοδοτεί το ανθρώπινο θαύμα του λόγου», λέει ο καθηγητής Πίτερ Μπιν, που έχει μεταφράσει τέσσερα βιβλία του μεγάλου συγγραφέα και προσθέτει: «Ήταν ένας μερακλής της γλώσσας»

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΛΕΝΗ ΓΚΙΚΑ

Θεωρείται ο σπουδαιότερος καζαντζακιστής στον κόσμο. Ο Πίτερ Μπιν είναι ομότιμος καθηγητής της Αγγλικής και της Συγκριτικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Ντάρμουθ των ΗΠΑ. Στα δημοσιεύματά του μελετά τη νεοελληνική γλώσσα και τα έργα Νεοελλήνων συγγραφέων, όπως ο Καζαντζάκης, ο Ρίτσος και ο Καβάρδας. Έχει μεταφράσει την «Αναφορά στον Γκρέκο», τον «Φτωχούλη του Θεού», τον «Τελευταίο πειρασμό» και μόλις τελείωσε τη μετάφραση του «Ζορμπά». Σε συνεργασία με τη σύζυγό του, τη Χρυσάνθη Γιαννακού, έχει γράψει και μια σειρά εγχειριδίων για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας. Ήταν ένας από τους ιδρυτές της Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών της Αμερικής, της οποίας διετέλεσε πρόεδρος δύο φορές και αρχισυντάκτης του επιστημονικού περιοδικού της. Η δίτομη μελέτη του «Καζαντζάκης: Η πολιτική του πνεύματος» μεταφράστηκε στα ελληνικά από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Δεδομένου του ότι η γλώσσα του Καζαντζάκη είναι μια ζωντανή, σχεδόν οργανική γλώσσα, υπάρχουν δυσκολίες κατά τη μετάφραση στα Αγγλικά; Όσο αφορά τη γλώσσα, το πιο δύσκολο έργο για μένα ήταν (είναι) το «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά», επειδή συμπεριλαμβάνει αρκετές λέξεις που δεν βρίσκονται σε κανένα λεξικό. Από τέτοιες, η «Ούβουσια» του Καζαντζάκη συμπεριλαμβάνει πιο πολλές από 5.000! Ο Καζαντζάκης ήταν ένας συλλεκτής των λέξεων, ήταν μερακλής της γλώσσας: έπαιζε με τη σημασία των λέξεων, με τον ήχο τους, με τον ρυθμό των φράσεων.

Η γυναικα σας είναι Ελληνίδα. Τι σηματοδοτεί ο Καζαντζάκης για τους Έλληνες και για σας; Για μένα ο Καζαντζάκης, αφού είμαι και εγώ ένας μερακλής της γλώσσας, σηματοδοτεί το ανθρώπινο θαύμα του λόγου. Ωστόσο, για τους Έλληνες, αμφίβαλλο. Μια πάλιν γνωστή Ελληνίδα μου είπε ότι προτιμάει να διαβάζει τον Καζαντζάκη σε μετάφραση

παρά στην πρωτότυπη γλώσσα του. Εικάζω ότι η κυρία αυτή δεν ήθελε να αντιμετωπίσει ούτε άγνωστες λέξεις ούτε γλωσσικά παιχνίδια. Υπάρχει όμως στην Ελλάδα αρκετός κόσμος, προπαντός νεαροί, που διαβάζουν τα έργα του Καζαντζάκη για την ηθική τους σοφία.

Για ποιους λόγους θεωρήσατε ότι έπρεπε να μεταφραστεί ξανά στα αγγλικά ο Ζορμπάς; Η αγγλική μετάφραση του «βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» ολοκληρώθηκε από έναν μεταφραστή που δεν ήξερε τα ελληνικά. Το κείμενο που χρησιμοποιούσε ήταν η προηγούμενη μετάφραση του μυθιστορήματος στα γαλλικά. Υπάρχουν και δύο ακόμα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη που μεταφράστηκαν από ανθρώπους που δεν ήξεραν τα ελληνικά: «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» και «Ο Καπετάν Μιχάλης». Από τα τρία, ασφαλώς το «Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» είναι το πιο δημοφιλές: άρα δικαιούται να ξαναμεταφραστεί πρώτα. Νομίζω όμως ότι «Ο Χριστός ξανασταυρώνεται» είναι το πιο σπουδαίο μυθιστορήμα του Καζαντζάκη: έτσι εννοείται ότι θα ήθελα να έχω τη δύναμη μια μέρα να καταπιαστώ μαζί του.

Πριν από περίπου έναν χρόνο ολοκληρώσατε ένα μεγαλειώδες πόνημα στα αγγλικά, το βιβλίο Selected Letters of Nikos Kazantzakis. Ποιοι ήταν οι λόγοι που σας παρακίνησαν να το κάνετε; Σχετικά με τα επίλεκτα γράμματα του Καζαντζάκη που εξέδωσα πρόσφατα στην αγγλική μετάφραση, η Ελένη Καζαντζάκη μου ζήτησε να μεταφράσω «Τετρακόσια γράμματα του Καζαντζάκη στον Πρεβελάκη» και της απάντησα ότι θα προτιμούσα να μεταφράσω μια συλλογή γραμμάτων σε πολλούς παραλήπτες. Συμφώνησε και μου έδωσε συστατικές επιστολές σε πολλών κόσμο. Ετσι πήγαμε με τη γυναικα μου από σπίτι σε σπίτι μαζεύοντας υλικό. Πίστευα (και πιστεύω) ότι ο Καζαντζάκης ήταν ένας από τους καλύτερους επιστολογράφους. Είχε μανία να γράφει γράμματα. Είμαι σίγουρος ότι αν ήθελε κανείς να καταλάβει ποιος ήταν αυτός ο άνθρωπος, δεν θα μπορούσε να προσκομίσει αν νοηθεί τα γραμμάτα.

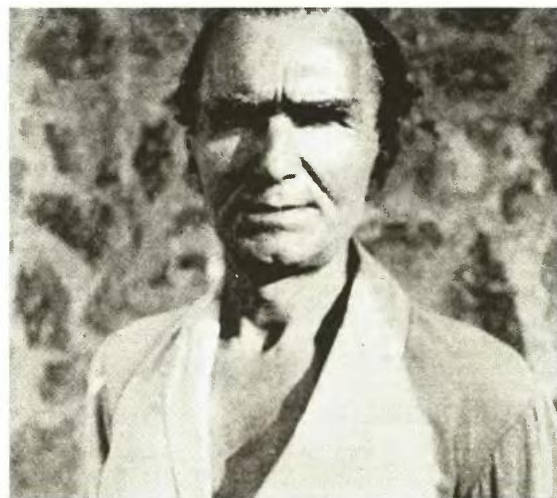
«Η ηθική δύναμη του Καζαντζάκη μπορεί να φτάσει στο κοινό και να το συγκινήσει», λέει ο Π. Μπιν

Υπάρχουν άξονες στα βιβλία του Καζαντζάκη που θεωρείτε συγγενικούς ή άξιακά και άξονές σας; Η πίστη του ότι μπορούμε να ζήσουμε πνευματικά, παρόλο που δεν πιστεύουμε στα δόγματα μιας επίσημης θρησκείας.

Πώς αντιμετωπίζεται ο Καζαντζάκης από το αγγλόφωνο αναγνωστικό κοινό; Είναι αδύνατο να γενικευτεί κανείς σχετικά με το πώς αντιμετωπίζεται ο Καζαντζάκης από ένα ολόκληρο κοινό. Από τη μία μεριά μπορώ μονάχα να πω ότι οι αγγλόφωνες κριτικές, προπαντός στην Αγγλία, δεν εκτιμούσαν πάρα πολύ τον Καζαντζάκη ως έναν συγγραφέα με μεγάλες καλλιτεχνικές αρετές. Απ' την άλλη μεριά, θυμούνται πως στο Covent Garden στο τέλος της όπερας του Martinu πάνω στον «Χριστό ξανασταυρώνεται» όλο το ακροατήριο στάθηκε όρθιο και ζητωκραύγαζε. Σημαίνει αυτό ότι η ηθική δύναμη του Καζαντζάκη μπορεί να φτάσει στο κοινό και να το συγκινήσει.

Ποια σημεία στο καζαντζακικό έργο πιστεύετε ότι πρέπει ειδικά στις μέρες μας να τύχουν μεγαλύτερης προσοχής; Πιστεύω ότι στις μέρες μας το σημείο στο καζαντζακικό έργο που πρέπει -και μπορεί- να τύχει μεγάλτης προσοχής είναι το δικό του θρησκευτικό και πνευματικό όραμα.

Και ποια είναι εκείνα τα βασικά που θα πρέπει κάποιος να ξέρει, όταν αποφασίσει να έρθει σε επαφή με το έργο του; Ίσως το βασικό που θα έπρεπε να ξέρει κανείς είναι η αντοχή του συγγραφέα: πως, αν και αντιμετώπιζε τόσες δυσκολίες,

ες, ποτέ δεν έχασε την πίστη του στην αξία του πνεύματος και της πνευματικής ζωής.

Θεωρείτε τον Νίκο Καζαντζάκη περισσότερο στοχαστή, μυθιστοριογράφο, ποιητή; Ίσως κάνω λάθος, αλλά δεν θεωρώ τον Καζαντζάκη έξοχο ποιητή. Είχε περισσότερη ικανότητα ως πεζογράφος και επιστολογράφος και ταξιδιωτικός συγγραφέας.

Κατά τη γνώμη σας, γιατί ο Καζαντζάκης είναι τόσο επίκαιρος αυτήν εδώ την εποχή; Επειδή με τη ζωή του και με τα έργα του μας δείχνει ότι ο διάβολος, αν και σκεδόν παντοδύναμος, δεν καταστρέφει πάντοτε την ψυχή μας.

Πιστεύετε ότι ο Καζαντζάκης διαβάζοντάς τον ή και ξαναδια-

βάζοντάς τον μπορεί να μας αλλάξει τη ζωή; Εξω λάβει πολλές μαρτυρίες από ανθρώπους που λένε ότι διαβάζοντας τον Καζαντζάκη όταν ήταν 16 χρονών, πίστευαν τότε ότι η δική τους ζωή μπορούσε να πάρει καινούργια και καλύτερη στράτα. Αμφίβαλλο όμως ότι ένας ενήλικος διαβάζοντας για πρώτη φορά τον Καζαντζάκη θα μας έδινε μια παρόμοια μαρτυρία παρόλο που θα εκπαιδευόταν το πνευματικό όραμα του Καζαντζάκη.

Τι αγαπάτε εσείς στον Καζαντζάκη; Την αφοσίωσή του στη γλώσσα και την αντοχή του προς όλα τα παιχνίδια του διαβόλου.

Μια φράση του που αποτελεί για σας φράση ζωής; Ο διάβολος νικά, αλλά όχι πάντοτε.

Κάθε εβδομάδα στο **Εθνος της Κυριακής** ένα βιβλιοσταθμός

ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ
Ταξιδεύοντας/ Αγγλία